

PLANTEN EN HUID

EEN BOTANISCHE FEUILLETON

Deel 5: klimop, het groene behang

C.J.W. van Ginkel

Dermatoloog, voorheen Deventer Ziekenhuis en UMC Utrecht

*Correspondentieadres:
Dr. C.J.W. (Kees) van Ginkel
Tel.: 06-51075168
E-mail: cjginkel@xs4all.nl*

De gewone klimop (*Hedera helix*; Engels *common ivy*; figuur 1) wordt vanouds veel gebruikt als grondbedekker in grote tuinen, als treurig element op oude begraafplaatsen en als muurbekleding van al dan niet met riet gedekte villa's. Tegenwoordig is de klimop populair als aankleding van de schuttingen tussen rijtjeshuizen. Vooral de schutting bestaande uit gevlochten betonijzer met daarover klimop is erg trendy. Naast de bekende volledig groene klimop komen er ook allerlei bonte varianten voor. Minder bekend is het gebruik van klimop als struik (*Hedera helix arborescens*). Vogels, vooral houtduiven, mogen in de wintermaanden graag de zwarte bessen van de klimop eten. Doordat de klimop nog laat bloeit tot in november, is de plant ook aantrekkelijk voor hommels en bijen. Tegenover al die positieve

eigenschappen (snel en gemakkelijk groeiend, bedekkend, warmte-isolatie, schuilplaats voor vogels, insecten en kleine zoogdieren) staat het vrij sterk sensibiliserend vermogen van de klimop.

CONTACTALLERGIE DOOR KLIMOP

Doordat klimop een uitgesproken snelle groeier is, zal er vaak gesnoeid moeten worden. Hierbij vindt er intensief huidcontact plaats met de klimop. Door kneuzing en bij het afknippen komt sap vrij met daarin vooral falcarinol als matig sterk allergeen. Opvallend is de heftigheid van het klinisch beeld (bullae/natten, forse induratie, algehele malaise) na een middagje snoeien van de schutting. Soms is zelfs klinische opname geïndiceerd (DZ, 1x 2009). De perceptie van een heftig klinisch beeld kan natuurlijk deels bepaald zijn door de bias van verwijzing naar de dermatoloog. In 1997 is reeds in dit tijdschrift het klinisch beeld van 6 patiënten met een contactallergie voor klimop uitgebreid gepresenteerd.¹ Het eczeem manifesteert zich vooral op de contactplaatsen: handen, onderarmen en gelaat. Het falcarinol, een polyacetyleenverbinding, is als allergeen helaas niet commercieel beschikbaar voor plakproeven. De diagnose kan eventueel wel bevestigd worden met een ROAT: 2x per dag gedurende maximaal 7 dagen een gekneusd blaadje klimop in de elleboogholte wrijven.² Over de incidentie van allergie voor klimop kan weinig meer gezegd worden dan dat deze in ieder geval erg laag is. Zelf heb ik in ongeveer 25 jaar dermatologiepraktijk niet meer dan circa 10 clear-cut cases gezien. In een grote Deense studie³ zijn gedurende 16 jaar plakproeven met falcarinol uitgevoerd bij in totaal 127 opvolgende patiënten, allen anamnestic verdacht van een plantenallergie: een score van slechts 10 positieve reacties waarvan 7 beroepsmatig te verklaren zijn; kortom een zeer lage incidentie. Wanneer eenmaal een allergie voor klimop is vastgesteld, is het niet nodig om tuin en huis geheel van klimop te ontdoen; strikt gebruik van nitril handschoenen, bedekkende kleding en vermijden van contact met het gezicht bij het snoeien moet afdoende zijn. Kruisallergie met andere planten is

Figuur 1. Gewone klimop (*Hedera helix*), vaak gebruikt om huismuren, schuttingen en de bodem in de tuin te bedekken.

nauwelijks relevant. Het falcarinol zou met name ook voorkomen in andere leden van de klimopfamilie (Araliaceae) zoals de kamerplanten Schefflera en Fatsia; daarnaast in bepaalde schermbloemigen als selderij en wortel (figuur 2). Botanisch is er dan ook nauwe verwantschap tussen de klimopfamilie en de familie van de schermbloemigen (Umbelliferae of Apiaceae). In ons tijdschrift is in 1996 een patiënt met allergie voor klimop beschreven waarbij het eten van wortel leidde tot peri-oraal eczeem en stomatitis.⁴ Problemen met genoemde kamerplanten heb ikzelf nooit gezien.

POISON IVY

Bijna reflexmatig denkt iedere dermatoloog bij klimop (ivy) aan *poison ivy* (figuur 3,4). Er bestaat evenwel geen enkele relatie tussen 'onze' klimop en de *poison ivy* uit de VS. De tabel laat zien dat beide soorten 'klimop' verschillen qua allergeen, botanische verwantschap, allergeen en geografische verspreiding.

Doordat in de VS *poison ivy* veel voorkomt, zowel in tuin als vrije natuur, vaak gesnoeid en verwijderd wordt en de plant zo sterk sensibiliserend is, zou wel 60-80% van de bevolking in het oosten van de VS ervoor allergisch zijn.

Het allergeen blijft onverminderd aanwezig in afgestorven plantmateriaal. Bij het verbranden ervan komt het allergeen en masse vrij met een eventuele airborne allergische contactdermatitis (ACD) tot gevolg. Zelf heb ik eenmaal een medewerker van de botanische tuin van Utrecht gezien met een forse ACD in het gelaat en op de armen na verbranden van takken en blad van de *poison ivy* (figuur 5). Patiënt wist dat hij uitslag kreeg bij contact met de *poison ivy* maar in het verbranden van snoeiafval ervan had hij geen problemen gezien.

Direct verwant aan de *poison ivy* is de *poison oak* (*Toxicodendron diversilobum*). Deze meer struik dan boom komt zowel in het oosten als in het westen van de VS voor en veroorzaakt huidproblemen

Figuur 2. Plakproeven bij een patiënt met allergie voor klimop laat fraai een kruisallergie zien met verschillende umbelliferae zoals anijs, selderij, wortel en komijn (UMC, 1998).

Figuur 3. *Poison ivy* (*Toxicodendron radicans*) in de Botanische Tuin Fort Hoofddijk in Utrecht.

Figuur 4. Detail van figuur 3 laat de achtergrond zien van het adagium voor Amerikaanse padvindende als waarschuwing voor Poison Ivy: "Leaves in three, let it be".

Tabel. Verschillen tussen gewone klimop en *poison ivy*.

	Gewone klimop	Poison ivy
Botanische naam	<i>Hedera helix</i>	<i>Toxicodendron radicans</i>
Plantenfamilie	Araliaceae	Anacardiaceae
Allergeen	falcarinol	urushiol*
Verspreiding	Europa/VS	Oosten VS
Kruisallergie	niet relevant	mango

* urushiol: het gaat hier om meerdere (pentadecyl-) catecholderivaten die gezamenlijk aangeduid worden als de urushiolen.

bij mensen die veel in de vrije natuur verblijven, hetzij beroepsmatig dan wel voor recreatie. De *poison ivy* behoort tot de anacardiaceae familie waartoe onder andere ook behoren de cashewnootboom, mangoboorn en Japanse lakboom (*Toxicodendron verniciflua*). Vaak wordt verondersteld dat patiënten gesensibiliseerd voor urushiol ook allergisch zouden reageren op schil van de mango, bolster van de cashewnoot en Japans lakwerk (houten voorwerpen als doosjes, meubels, wc-bril enzovoorts, voorzien van een laagje lak). In de literatuur evenwel wordt alleen de relatie *poison ivy*-allergie en mango dermatitis enigszins onderbouwd.⁵ De in Nederland niet zeldzame voedselallergie voor cashewnoten heeft met deze problematiek niets te maken en berust op een type I-allergie voor een eiwit in de noten zelf.

LITERATUUR

1. Groot AC de, Ginkel CJW van. Contactallergie voor klimop (*Hedera helix*): zeker niet zeldzaam. *Ned Tijdschr Dermatol Venereol* 1997;7:150-4.
2. Ginkel CJW van. De ROAT (elleboogplooi-test) als eenvoudig en breed toepasbare screeningstest voor het bestaan van contactallergie. *Ned Tijdschr Dermatol Venereol* 2004;10:382-4.
3. Paulsen E, Christensen LP, Andersen KE. Dermatitis from common ivy (*Hedera helix* L. subsp. *helix*) in Europe: past, present, and future. *Contact Dermatitis*. 2010;62:201-9.
4. Vleuten CJM van der, Valk PGM van der. Allergisch contacteczeem na contact met klimop en wortel: geen

Figuur 5. Een airborne allergisch contacteczeem bij medewerker botanische tuin. Hij was bekend met allergie voor *poison ivy* (*Toxicodendron radicans*). Dit ernstig eczeem is ontstaan na verbranden van gedroogd snoeimateriaal van de *poison ivy*.

- kruisreactie maar contactallergie voor het gemeenschappelijke allergeen *falcarinol*. *Ned Tijdschr Dermatol Venereol* 1996;6:195-9.
5. Hershko K, Weinberg I, Ingber A. Exploring the mango-poison ivy connection: the riddle of discriminative plant dermatitis. *Contact Dermatitis* 2005;52:3-5.